

Ο Κλεισθένης και η γέννηση της δημοκρατίας

Το 507 π.Χ. μετά την πτώση του τυράννου –ένα είδος δικτάτορα- Πεισιστράτου και μετά από μια μακρά περίοδο κοινωνικών και πολιτικών αναταραχών κλήθηκε ένας ευγενής να δημιουργήσει ένα πολίτευμα για την Αθήνα, ο Κλεισθένης. Ο Κλεισθένης επιλέχθηκε γι' αυτό το δύσκολο έργο επειδή είχε μεγάλο κύρος μεταξύ των συμπολιτών του.

Ο Κλεισθένης θεωρείται σήμερα ως ο θεμελιωτής του

δημοκρατικού πολιτεύματος. Κατά κύριο λόγο στηρίχθηκε στο πολίτευμα του Σόλωνα, ο οποίος είχε δημιουργήσει ένα πολίτευμα για την πόλη πριν το Πεισίστρατο. Κράτησε βέβαια και τα θετικά στοιχεία της τυραννίας.

Η γέννηση της αθηναϊκής δημοκρατίας είναι το αποτέλεσμα της δράσης και των επιλογών ορισμένων ανθρώπων που κυβέρνησαν και νομοθέτησαν για την Αθήνα με τελευταίο στη σειρά στον Κλεισθένη.

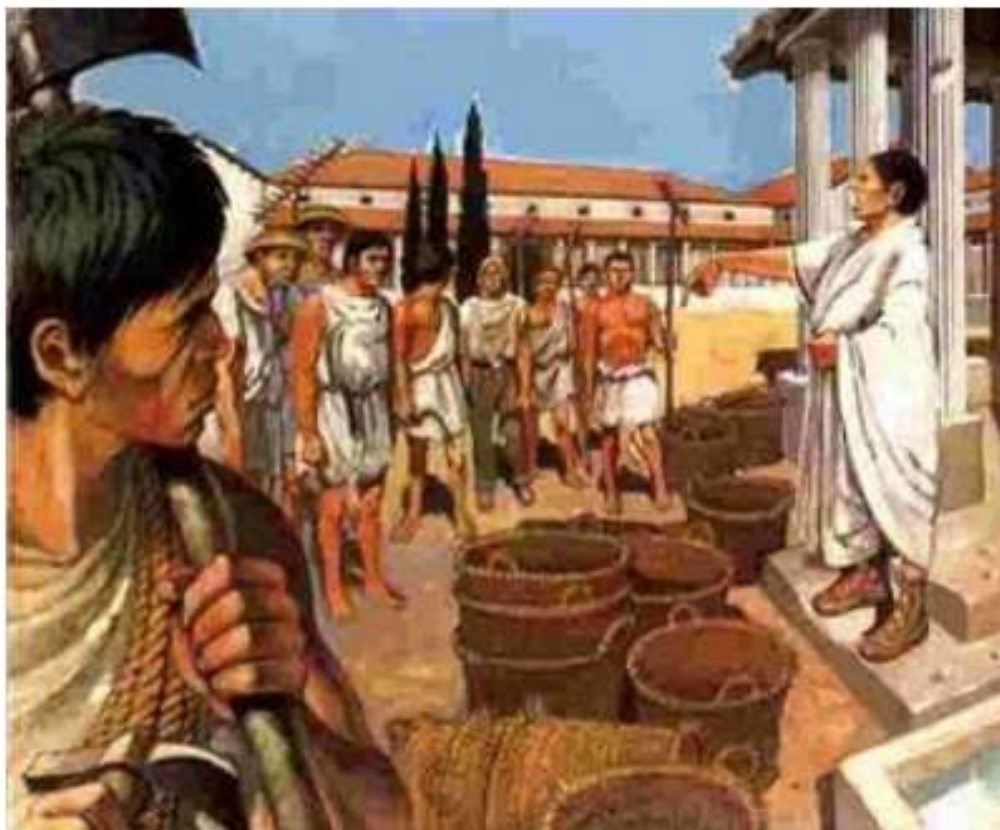
Επιπλέον, είναι το αποτέλεσμα μίας μακρόχρονης πορείας κοινωνικών και οικονομικών συγκρούσεων. Το δημοκρατικό πολίτευμα εδραιώθηκε στην Αθήνα, επειδή οι Αθηναίοι πολίτες επέλεξαν να το στηρίξουν, να το περιφρουρήσουν και να αναπτύξουν την προσωπικότητά τους στα πλαίσιά του.

Η λέξη δημοκρατία προέρχεται από τις λέξεις δῆμος και κράτος. Ο δῆμος για τους αρχαίους Έλληνες ήταν το σύνολο των ανθρώπων που είχαν πολιτικά δικαιώματα. Η λέξη κράτος στα αρχαία ελληνικά είχε την έννοια της εξουσίας. Δημοκρατία λοιπόν είναι το πολίτευμα στο οποίο η εξουσία ασκείται από το σύνολο των ανθρώπων που έχουν πολιτικά δικαιώματα.

Για το πολίτευμα του Κλεισθένη εμείς σήμερα χρησιμοποιούμε τον όρο δημοκρατία και θεωρούμε τον Κλεισθένη ως θεμελιωτή του δημοκρατικού πολιτεύματος. Όμως, δεν ξέρουμε αν η λέξη δημοκρατία είχε επινοηθεί κατά την εποχή του Κλεισθένη. Δεν ξέρουμε πότε χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά η λέξη αυτή, είναι πολύ πιθανόν να επινοήθηκε αργότερα. Συναντάμε για πρώτη φορά τη λέξη δημοκρατία σε γραπτά κείμενα που χρονολογούνται στη δεκαετία του 440 π.Χ., εβδομήντα δηλαδή χρόνια μετά τις μεταρρυθμίσεις του Κλεισθένη.

Η αθηναϊκή δημοκρατία, όπως καθιερώθηκε από τον Κλεισθένη, είναι ένα μοναδικό φαινόμενο που έχει αρχή μέση και τέλος. Η αθηναϊκή δημοκρατία διαφέρει από τη δημοκρατία όπως την εννοούμε σήμερα. Η δουλεία ήταν μία κατάσταση αποδεκτή από την αθηναϊκή δημοκρατία, κάτι αδιανόητο για τις σημερινές δημοκρατίες.

Δουλεία στην αρχαία Ελλάδα

Ας δούμε πώς ήταν η κατάσταση στην πόλη-κράτος των Αθηνών πριν αναλάβει ο Κλεισθένης. Κατ' αρχήν δεν είχαν όλοι οι κάτοικοι της πόλης πολιτικά δικαιώματα. Πολιτικά δικαιώματα είχαν μόνο οι Αθηναίοι πολίτες. Αθηναίοι πολίτες ήταν οι άντρες που είχαν τον έναν τουλάχιστον γονέα με καταγωγή από την Αθήνα και είχαν γεννηθεί στην Αθήνα. Οι γυναίκες, οι δούλοι και οι μέτοικοι δεν είχαν πολιτικά δικαιώματα. Η λέξη μέτοικος σημαίνει «αυτός που έχει εγκατασταθεί σε έναν τόπο μετά». Οι μέτοικοι είχαν έρθει να εγκατασταθούν στην Αθήνα

επειδή λόγω της εμπορικής και βιοτεχνικής ανάπτυξης της πόλης είχαν δημιουργηθεί θέσεις εργασίας και ευκαιρίες για ανάπτυξη επιχειρηματικής δραστηριότητας. Οι μέτοικοι εργάζονταν ως εργάτες στο ναυπηγία ή ως αγγειοπλάστες διατηρώντας μάλιστα δικά τους εργαστήρια.

Ο Κλεισθένης προχώρησε σε ριζοσπαστικές μεταρρυθμίσεις: Έδωσε το δικαίωμα του Αθηναίου πολίτη σε μεγάλο αριθμό μετοίκων. Έτσι, διευρύνθηκε το σώμα των Αθηναίων πολιτών. Επιπλέον, απελευθέρωσε μεγάλο αριθμό δούλων. Οι δούλοι ήταν αγορασμένοι σε σκλαβοπάζαρα ή αιχμάλωτοι πολέμου. Στους δούλους δεν έδωσε πολιτικά δικαιώματα. Όμως αυτοί γνώριζαν ότι η εποχή που θα αποκτούσαν πολιτικά δικαιώματα δεν θα αργούσε και έτσι άρχισαν να ενδιαφέρονται συνειδητά για την πορεία της πόλης. Πέρα από αυτό στήριζαν την οικονομία της με τους φόρους που απέδιδαν.

Στο πολίτευμα του Κλεισθένη δεν είχαν όλοι οι Αθηναίοι πολίτες τα ίδια πολιτικά δικαιώματα. Οι Αθηναίοι πολίτες διακρίνονταν σε τέσσερις τάξεις ανάλογα με την οικονομική τους κατάσταση. Η οικονομική κατάσταση του κάθε Αθηναίου πολίτη καθόριζε τη φορολόγησή του και κατ' επέκταση τα πολιτικά του δικαιώματα. Όλοι οι Αθηναίοι πολίτες είχαν το δικαίωμα του εκλέγειν. Όλοι οι Αθηναίοι πολίτες είχαν το δικαίωμα του εκλέγεσθαι

στο αξίωμα του στρατηγού, του σπουδαιότερου αξιώματος της πόλης των Αθηνών. Όμως δεν είχαν όλοι οι Αθηναίοι πολίτες το δικαίωμα του εκλέγεσθαι σε όλα τα αξιώματα. Για να θέσει ένας αθηναίος πολίτης υποψηφιότητα σε κάποια αξιώματα έπρεπε να ανήκει στην ανώτατη τάξη. Ο Κλεισθένης δεν κατήργησε τον Άρειο Πάγο, το συμβούλιο των ευγενών, αλλά περιόρισε τις αρμοδιότητές του.

Όλοι οι αθηναίοι πολίτες είχαν το δικαίωμα να μιλήσουν στη συνέλευση των πολιτών, την εκκλησία του δήμου. Όταν όμως κρινόταν από την εκκλησία του δήμου ότι κάποιος εκφωνούσε λόγο χωρίς να έχει να πει κάτι ουσιαστικό, πλήρωνε πρόστιμο. Στην εκκλησία του δήμου οι αποφάσεις λαμβάνονταν πλειοψηφικά.

Μετά τις μεταρρυθμίσεις του Κλεισθένη και καθ' όλη τη διάρκεια της κλασικής εποχής οι Αθηναίοι συσπειρώθηκαν γύρω από δύο κομματικές παρατάξεις: την αριστοκρατική και τη δημοκρατική. Η αριστοκρατική ήταν η παράταξη των ευγενών, των μεγάλων γαιοκτημόνων. Η δημοκρατική ήταν η παράταξη των αστών, δηλαδή των ανθρώπων που είχαν αναδειχθεί μέσα από την ανάπτυξη του εμπορίου και της βιοτεχνίας.

Με τις μεταρρυθμίσεις του Κλεισθένη δόθηκε σε περισσότερους ανθρώπους το δικαίωμα να συμμετέχουν στα κοινά και αμβλύθηκαν οι οικονομικοκοινωνικές αντιθέσεις. Έτσι, ενισχύθηκε η μεσαία τάξη, που θεωρούμε σήμερα ως το θεμέλιο της δημοκρατίας.

Κανένα πολίτευμα στην αρχαιότητα δεν ήταν τόσο φιλελεύθερο όσο η αθηναϊκή δημοκρατία. Το φιλελεύθερο αυτό

πολίτευμα έδωσε ώθηση στην ανάπτυξη του πολιτισμού στην αρχαία Αθήνα, με αποκορύφωμα τη διακυβέρνηση της πόλης από τον Περικλή από το 461 π.Χ. ως το 429 π.Χ. Είναι η εποχή του αποκαλούμενου χρυσού αιώνα του Περικλή. Ο χρυσός αιώνας είχε στην πραγματικότητα διάρκεια μόνο 30 χρόνων!

Για τους Αθηναίους προϋπόθεση για τη σωστή λειτουργία πολιτεύματος υπήρξε η παιδεία των πολιτών. Εφόσον οι πολίτες μετείχαν ενεργά στη διοίκηση της πόλης, έπρεπε να έχουν παιδεία προκειμένου να λαμβάνουν αποφάσεις με υπευθυνότητα.